

Az okkultizmus és a modern világkép

(T. K. Österreich tanulmánya)

Tíz esztendő óta egyre sűrűbben variálja a világ ezt a különös szóösszetételt: kultúrválság. Kezdetben a kisszámú tisztánlátók riasztó fölfedezése volt csupán, később átterjedt a felismerés nyugtalansága azokra a rétegekre, amelyek a kultúra tudatának kollektív hordozói s ma már olyan fenyegetően általános érvényű lett a kulturális bizonytalanság, mint volt a hanyatló Róma szkepszise, vagy — ami ezzel egyenlő értékű — szenvedélyes hitkeresése. Új politikai rendszerek valósultak meg az elmúlt tíz esztendő alatt, amelyek társadalmi életünknek nemcsak gyakorlati felépítését, de elméleti alapjait is meggingatták s ezzel párhuzamosan a természettudományok klasszikus egyensúlya is megbomlott. Minél közelebb jutottunk a végső alapelvek megismeréséhez, minél tisztábban láttuk a Kopernikus-Galilei-Newton-féle világkép elemeit, annál határozottabb lett a felismerés: a mechanisztikus principium legfeljebb a jelenségek töredékes analizisét adhatja meg, de a szintézist, a nagy összefoglalást soha. A múlt század közepe táján magasra sarjadt materializmus »felfedezéseik« ma már mit sem érnek számunkra; a letagadott lélek ezer megoldatlan kérdésével ismét előttünk áll s bármennyire megközelíthetetlennek látszik a kutatás adott módszereivel, mégis tudjuk, hogy annyi fél-eredmény után elsősorban ez a lélek magyarázza meg a megmagyarázhatatlan jelenségek legnagyobb részét. Csak az utat kell megtalálni, — mert az út mindennél, a célnél is többet jelent.

*

T. K. Österreich könyve nagyon józan, nagyon objektív módon nem akar többet adni az utak felsorolásánál. A modern ismeretelmélet egész apparátusának felhasználásával állíthatjuk ma: lélek van, mert az okozati tünetekből az okozó östényre visszakövetkeztetve semmiféle fizikai valóságnak nem tulajdoníthatjuk azokat a jelenségeket, amelyek nem esnek a mai fizika törvényei alá!

Ha példákat keresünk, nem is kell messzire mennünk: az atomok szétesését és kerengését, az elemek bomlását és a relativitást hasonlóképpen nem lehet a klasszikus fizika tényeivel elintézni. Epúgy elégtelennek bizonyult a lélek jelenségeinek magyarázatánál a »klasszikus pszichológia«, a kísérleti lélektan, amely megelégedett a reakció-idők mérésével, s a tudattartalmak kutatásával. Csak a freudizmusban volt meg a bátorság arra, hogy minden fiziológiai szempont sutbadobásával a lelket mint magánvaló, önálló törvényekkel rendelkező szubsztanciát vizsgálja, de — elsősorban terápiai céljai lévén — ő sem kutatta a lélek egész mélységét.

Igy történhetett, hogy a lélek fizikája hosszú évtizedeken át félművelt fantasztika, vagy csalók »kutatómunkája« nyomán fejlődött s ennek a korszaknak titkolódzó terminológiája adta neki a kissé kompromittált »okkult« nevet. A szó kompromittált lehet (az okkult problémák kutatói ma már szívesebben használják a »parapszichológia«, vagy »metapszichológia« megjelölést), de a valóság maga letagadhatatlan s ez a valóság röviden megformulázva úgy hangzik: »vannak okkult jelenségek (távolhatások, a lélek anyagilag érzékelhető tüneiménei, fizikailag megmagyarázhatatlan mozgások stb.), amelyek olykor évekig tartó tudományos vizsgálat után sem bizonyultak érthető csalódnak, vagy csalásnak, — de a fizika és pszichológia mai tételeivel mégsem magyarázhatók meg.«

*

Österreich jól tudja, hogy ez a tudományos igazsággá érlelődött megállapítás a szellemi élet valamennyi területén szinte beláthatatlan következményekkel fog járni. A firenzei csillagászok nem akartak Galilei látcsövét nézni, nehogy akarataik ellenére meggyőződjenek; a kényelmes tagadásnak ezt a módszerét ma is sokan követik, de a komoly argumentálás mégsem dolgozhatik ilyen eszközökkel. A kérdések választ követelnek s azzal, hogy nem mondják ki őket, nem szünnék meg kérdések lenni.

Österreich maga is beismeri, hogy a parapszichológusok kutatás mai állása mellett minden metafizikai színezetű megállapítástól tartózkodni kell s ezért megelégszünk az okkult jelenségek szigorúan ellenőrzött leírásával. Az egyes médiumok közvetítésével észlelt tüneiméneket mondja el csupán: a megtestesülési állapotokat, az automatikus írást, médiumisztikus úton létrejött fizikai tüneiméneket, a távolbalást és a telepáciát, a »lélekmérést«, a »Cross-Correspondence« jelenségét, a telekinézist ismerteti pontos adatokra és személyes tapasztalatokra hivatkozva. Ezek a példák, amelyekből a tudományos komolyságot elvitatni nem lehet (világhírű tudósok — Zoellner, Fechner, Slade, Dessoir stb. — tanúságtételeiről van szó), nem állítanak semmit, csak figyelmeztetnek: az élet eddig ismeretlen, roppant területe nyílik meg a kutató számára s ez a felismerés nem maradhat következmények nélkül. A görög kozmológusok »apeiron«-ja, Plató »idea«-ja,

Spinoza »szubsztanciá«-ja, Kant »Ding an sich«-je, Hegel »abszolút szellem«-e, Schopenhauer »akarata«-a és Spencer »megismerhetetlen«-e az anyag riasztó ellentmondásaként az érzékelhető szellem formájában jelentkezik újra s várja, hogy valaki — vagy valakik — beilleszkék a modern ember világképébe.

*

Minden következtetés, amely a letagadhatatlan jelenségek regisztrálásán túlmenően rendszert akar csinálni az okkult tüneiménekek-

„Hai-Kai“

Ivan Goll a líra újjászületését hirdeti

Ivan Goll, ez az érdekes és nagytehetségű német-francia költő, aki expressionista kezdetek után végérvényesen búcsút mondott a rövidéletű irodalmi irányzatnak, a Die Literarische Welt egyik legutolsó számában igen figyelemreméltó cikket írt a líra jövőjéről. A közlemény címe: Hai-Kai. A cikkben többek között a következőket írja:

»Ma már senkisé tagadja, hogy minden művészeti forma között a legelhagyottabb és a legfélreismertebb a líra.

Talán nem is egészen jogtalanul, talán azért, mert líra a mi korunkkal semmiféle kapcsolatban nem áll, mert a mai embernek nem tud többé szellemi táplálékot nyújtani.

A líra, már ahogy régebben értelmezték, — a meditáció terméke volt és buzdítás a meditációra. De ugyan ki akar és ki tud ma meditálni? Ez a szó egyáltalában nem illik a mi korszakunkba. A modern embernek a nevelője a reklám. A reklám megkíméli mindnyájukat a gondolkodás fáradságától, megostromel bennüket és uralkodik fölöttük. Ez a reklám pedig »nagyon ravasz. Villanyos dialektikájában a művészet és tanítás elemeit keveri, kellemesen és frissen hat, olyannyira, hogy tovább csendül és tovább rezeg bennünk.

Mit tegyünk! Essünk kétségbe korunk úgynevezett sülyedésén? Nem. Ez nem segít. Akarunk élni és élnünk kell. És az írott szó még nem halt meg egészen. A rádió és a film még nem lökték egészen félre. A költő számára még van remény.

A dac nem segít. A költőknek igénybe kell venniük korunk instrumentumait. A villanyosság és a telefon feltalálása óta minden termelési eljárás teljesen átalakult, a költészetnek is át kell alakulnia. Értelmetlen dolog egy mai embertől és a mai idegektől azt követelni, hogy a szabályosan skandált és rimelt versekből, amelyek szélesen, nehézkösen és terebélyesen kanyarognak, mélyebb hatást, belső remegést és csodálkozást érezzen. A fülnek más tempója van. A szem türelmetlenül siklik a sorokon keresztül és a szép versek csengés-bongása unalmat teremt.

Unalom a legnagyobb véték, amelyet művész elkövethet. A líra balsorsáért elsősorban a költők maguk feleljenek. Az emberek már manapság nem tudnak úgy énni és inni, mint azelőtt, tehát desziliált ételeket készítenek számukra. Ebből tanulhat a művész. Találjon fel olvasóinak komplikált művészi pirulákat.

Nem arról van szó, hogy még egyszer feltámasszuk az expressionizmus jelentéktelen kísérleteit, vagy hogy a Sturm immár teljesen leleplezett irányzatánál még valami radikálisabbat prédikáljunk. Nem, minderről nincs szó. De színte tudományos nyugalommal egy olyan formát kell keresnünk és találnunk, mely a modern ember belső gondolkodási módjának megfelel. Ennek a főtényezője: a nagyobb gyorsaság. Minden embernek módot kell nyújtania arra, hogy örömet találjon egy versben. Minden embernek és bármilyen helyzetben. A villamosban, avagy a liftben. Mindegy. A bécsi kávéház megfelelt a régi lírának, lassú evezgetés volt ez a szentimentalizmus vizein. De ma bárök csillognak az uccasarkon, ahova csak egy-egy pillanatra meggyünk be és álltában firtatunk ki egy-egy pohár konnyakat, mely forr és izzik bennünk és korbácsolja a szervezetet. Meg kell teremteni a bárök korszakának megfelelő lírát.

Dobjunk félre minden retorikát, minden esengést, bongást, irányítsunk erős dökszerűt az olvasó balhalántékára, vagy villámgyorsan csapjunk ök-

ből a spiritizmus, teozófia és egyéb okkult »tudományok« fantazmagóriáinak csik áldozatul. Ezek a jelenségek vannak — és ezenkívül más alig tudunk rólnk. De a lét hatása akkor kezdődik, amikor a lét valóságát az ember felismeri — s ez a felismerés úton van. Minden új ismeret az élet gazdagodását jelenti s e gazdagság legerősebb biztosítéka a jövőnek, amely felé szinte hipnotizáltan, a kétségből és széthullásból való menekülés forró vágyódásával tekint a modern ember. (sz.)

lünkkel a szív tájéka. Gyorsan pergő kép, meggyőző kifejezés és az érintett lélekben hosszú továbbcsengés. Ez az ami kell.

Nem, semmi újat nem akarok, nem kell félni. Sőt, Valami ősrégi szeretőnek feltámasztani és pedig a Hai-kait, a japánok klasszikus lírai formáját, mely évszázadokon keresztül lírajuknak egyetlen műfaja maradt. Három soros versek ezek, lírai epigrammok, amelyeknek célja, lehetőleg kevés szóval, lehetőleg intenzív képet és széles skálájú érzést felkelteni.

Ideges temperamentumunknak erre a rövid műfajra van szüksége: különben unatkozunk. Túl sokat tudunk, túl sokat sejtünk, gyorsabban gondolkodunk, mint a költő és jaj a költőnek, ha az olvasója megelőzi őt. A művészet legfontosabb eleme a megelőzés.

Cikke végén Ivan Goll néhány általa írt Hai-kait mutat be példakép. Hevenyészett fordításban a következők:

Százan együtt rójjuk a munkát
A szerelemben kettőn vagyunk,
Egyedül talál a halál.

*

Elrepült léggömböm a hold,
S a fák koronái fölött lebeg.
Karom szerelmem után feszül.

*

A nap tojássárgáját jól keverd fel,
Verj habot a mezők kődeből,
És idd mohón cocktailjét az estnek.

*

Öt kontinens riadtan megremeg
Ha magasba szökken a búza ára
S ha könnyezel, semmi sem változik.

*

A madárnak dalolni kell,
A tengernek zúgni kell
És nekem sírnom kell szüntelen.

ÚJ KÖNYVEK

Guido da Verona: Oldd meg a hajadat, Mária Magdolna!... Guido da Verona művészi témaköre talán sűkkörü: nem érdeklődik más, mint a szerelem, s a szerelem ezer variációja közül is csak a szenvedélyes, lázongó, tragikus, gátlásokkal küzdő, extatikus szerelem. Mégis minden regénye más, új és meglepő. Legújabb regénye pedig, amely Komor Zoltán kitűnő fordításában most jelent meg magyarul, egyenesen bravúrosan merész: a misztikus-erotikus lélek súlyos komplikációt bagozza nagyszerű művészettel és izgalmas mesevezetéssel. Egy különös, gyermeki lelkű fiatal leány áll a regény középpontjában, aki játéklarangok, bűnök és szennyek áradásán át jut el Lourdesig, a csodák városáig és itt éri el őt is a nagy csoda: a kinyíló szerelem csodája. Verona finom, jellemző művésze, színes és gazdag stílusa, lankadatlan erővel és lendülettel hajtja végig a csodálatos élet történetét a regény lapjain.

Mario Puccini: A megváltó bűn. A legújabb olasz irodalom vallásos reneszánszának értékes és érdekes hajtása a fiatal, de máris nagy hírű Mario Puccini legújabb könyve, a »Dove è il peccato Dio«, amely »A megváltó bűn« címmel most jelent meg Marsovszky Miklós kitűnő fordításában. Örökké visszatérő ritmusban az emberi lélek két nagy élményszenciája kapcsolódik össze ebben a regényben: az ifjúság és a hit. Mario Puccini tudja, hogy ez a két élettünetemény voltaképpen az örök dualizmust jelképezi s a fiatalság rezdülései, félrejelteft borítja és küönös konfliktusai a másik parton állnak, — ott, ahová a vallásos ember istenkeresés nem juthat el. Ez a kettős motívum határozza meg a regényt, amelynek művészi vonalvezetése páratlanul finom hatásokat ér el. Mario Puccini a lélek írója s munkája a lélek mai sokféle-tapogatódzása között bizonyára meg fogja találni az utat a magyar olvasóközönséghez is.